

Forebygging av høyreekstremisme på internett

En teoretisk oppgave

BACHELOROPPGAVE (BOPPG30)

Politihøgskolen

2020

Kand.nr: 993 og 683

Antall ord: 8129

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	2
1.1 Bakgrunn.....	2
1.2 Problemstilling.....	3
1.3 Avgrensning.....	3
1.4 Oppgavens oppbygging.....	4
2. Metode	4
2.1 Valg av metode.....	4
2.2 Litteratursøk.....	5
2.3 Kildekritikk.....	6
2.4 Forforståelse.....	7
3. Teori	7
3.1 Høyreekstremisme.....	7
3.2 Radikalisering og radikaliseringsprosessen.....	8
3.3 Forebygging og forebygging på internett.....	9
3.4 Politiets tilstedeværelse på internett.....	10
3.5 Hvorfor skal politiet forebygge høyreekstremisme på internett?.....	10
4. Drøfting	11
4.1 Internett som hjelpemiddel for tidlig identifisering og intervensjon.....	11
4.2 Det uoversiktlige internett.....	12
4.3 Et informerende og kontaktskapende politi.....	13
4.4 Risikogruppen politiet ikke når.....	14
4.5 Et tilgjengelig politi.....	15
4.6 Hurtig spredning, forflytning og krypterte og lukkede forum.....	16
4.7 Skjult tilstedeværelse som hjelpemiddel.....	17
4.8 Ytringsfriheten som begrensning.....	19
4.9 Er tilstedeværelse på internett tilstrekkelig for å forebygge radikalisering?.....	20
4.10 Personorienterte forebyggende tiltak.....	21
5. Avslutning	22
6. Referanser	24

1. Innledning

1.1 Bakgrunn

I Nasjonal trusselvurdering for 2019 vurderte PST det som “(...) lite sannsynlig at norske høyreekstreme vil forsøke å gjennomføre terrorangrep (...)” (PST, 2019, s. 5). PST begrunnet dette med at fokuset blant det høyreekstreme miljøet var rettet mot radikaliserings og organisasjonsbygging, samtidig som terskelen for å begå terrorhandlinger var høy (PST, 2019, s. 19). I Nasjonal trusselvurdering for 2020 har dette endret seg. PST vurderer det nå som “(...) mulig at høyreekstremister vil forsøke å gjennomføre terrorhandlinger i Norge det kommende året” (PST, 2020, s. 17). Begrepet “mulig” viser til at det er like sannsynlig som usannsynlig (PST, 2020, s. 1). Årsaken til endringen er at tilslutningen til høyreekstreme miljøer har økt i løpet av 2019, samtidig som man ser en økende grad av vilje til å nå sine mål ved bruk av terror (PST, 2020, s. 17).

Det at høyreekstreme i økende grad ønsker å bruke terror for å nå sine mål, reflekteres på mange måter i mediebildet. Bare i løpet av det siste året har det skjedd flere høyreekstreme terrorangrep i Europa. Tyskland har blant annet vært rammet av tre høyreekstreme terrorhandlinger på kort tid, hvor angrepet i Hanau i februar 2020 er siste eksempel. Også i Norge har høyreekstremisme tidvis preget nyhetsbildet. Drapet og terrorhandlingen i Bærum begått av Philip Manshaus i august 2019 er også et eksempel på hvordan høyreekstremisme igjen har skapt utrygghet i det norske samfunnet.

En viktig arena for rekruttering til høyreekstreme miljøer har de siste årene vært og er fortsatt internett (PST, 2020, s. 17). Flere hevder at det aller meste av den høyreekstreme aktiviteten i Norge finner sted på internett (Haanshuus, 2018, s. 147). Internett gjør det mulig å søke fellesskap, tilhørighet og å få forsterket eller bekreftet sine egne synspunkt. Som regel er det alltid noen med samme synspunkt som en selv på internett, uansett hvor fravikende fra normalen det er. Dette kan utnyttes til rekruttering og radikaliserings. Høyreekstreme kan dermed kommunisere med likesinnede og få bekreftet eller forsterket sine egne synspunkt (Bjørge & Gjelsvik, 2018, s. 31). De kan også bruke internett for spredning av informasjon og propaganda som kan inneholde henvisninger til vold (PST, 2020, s. 19).

1.2 Problemstilling

Både høyreekstremisme og høyreekstrem aktivitet på internett er dermed et svært dagsaktuelt tema som politiet må ha kunnskap om. Politiets oppgaver avhenger på mange måter av utviklingen i samfunnet (Granér & Kronkvist, 2014, s. 56). Når samfunnet og høyreekstre miljøer i økende grad tar i bruk internett, er det essensielt at politiet også er til stede på disse arenaene. Med bakgrunn i dette, tar oppgaven utgangspunkt i følgende problemstilling:

“Hvordan kan politiet forebygge høyreekstremisme ved tilstedeværelse på internett?”

1.3 Avgrensning

Denne oppgaven tar utgangspunkt i høyreekstremisme, og avgrenses dermed mot andre former for ekstremisme. Ekstrem islamisme og venstreekstremisme vil derfor ikke være et objekt for drøfting. Vi har valgt å se nærmere på høyreekstremisme fordi dette er et tema som er meget relevant, og som preger mediebildet og er gjenstand for mye oppmerksomhet i 2020. Dette er ikke uten grunn. PST trekker i sin trusselvurdering for 2020 frem terrorangrep utført av høyreekstre som en av de mest alvorlige truslene vi står overfor (PST, 2020, s. 1).

Videre er det viktig å trekke et skille mellom internett og den fysiske verden. Radikalisering og høyreekstremisme finner sted både på internett og i den fysiske verden, og politiets forebyggende arbeid er dermed sentralt på begge arenaer. Denne oppgaven retter fokus mot høyreekstrem aktivitet som finner sted på internett. Oppgaven avgrenses med dette mot radikalisering og høyreekstremisme som finner sted i den fysiske verden. Demonstrasjoner og annen aktivitet vil derfor ikke drøftes.

I forlengelse av dette, vil oppgaven ikke gå i dybden på spesifikke tiltak som bekymringssamtale, SLT-samarbeid og andre personorienterte tiltak. Oppgaven har fokus på fenomenet på internett, og hva politiet kan gjøre på internett gjennom tilstedeværelse. Politiets tilstedeværelse på internett kan helt klart føre til iverksettelse av personorienterte tiltak, noe oppgaven vil komme tilbake til. Likevel er fokuset på forebyggende muligheter og utfordringer som ligger spesifikt i tiltaket tilstedeværelse på internett. Oppgaven vil dermed heller ikke ta for seg straffeforfølgelse eller videre etterforskning. Selv om dette helt klart kan ha en forebyggende effekt, vil det ikke bli behandlet i oppgaven.

Oppgaven tar videre for seg politiet som en helhetlig etat. Når vi bruker begrepet “politi”, mener vi alt arbeidet politiet, herunder også særorgan som PST, jobber med i forebyggende øyemed på internett.

1.4 Oppgavens oppbygging

Denne oppgaven er delt inn i fem ulike deler: innledning, metode, teori, drøfting og avslutning. Innledningsvis har vi fremlagt vår problemstilling og temaets relevans. I metoddelen gjør vi nærmere rede for vår fremgangsmåte, forforståelse og årsak til at vi skriver teoretisk oppgave. Videre vil vi formidle teori som er sentral for å belyse problemstillingen vår. Her går vi blant annet nærmere inn på hva høyreekstremisme er, politiets tilstedeværelse på internett og hvorfor dette er viktig. Deretter tar vi i bruk denne teorien for å drøfte politiets muligheter og utfordringer knyttet til å forebygge høyreekstremisme ved tilstedeværelse på internett. Avslutningsvis oppsummerer vi oppgavens viktigste momenter.

2. Metode

2.1 Valg av metode

En metode er et redskap som tas i bruk når man skal undersøke et fenomen (Dalland, 2017, s. 52). Metoden er med på å klargjøre hvordan man skal gå frem for å innhente og etterprøve kunnskap knyttet til det konkrete fenomenet (Dalland, 2017, s. 51). Som Vilhelm Aubert formulerer begrepet, er altså metode “(...) en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap” (Dalland, 2017, s. 51).

I vårt tilfelle ønsker vi å undersøke hvordan politiet kan forebygge høyreekstremisme ved tilstedeværelse på internett. For å belyse denne problemstillingen har vi valgt å benytte oss av teoretisk oppgave som metode. En teoretisk oppgave bygger på allerede eksisterende forskning og teori.

Innenfor oppgavetemaet har det de siste fem årene skjedd mye. Man har gått fra tilsynelatende utdatert kunnskap til opprettelse av et eget senter viet til å forske på høyreekstremisme og forebyggingsstrategier (Bjørge, 2018, s. 11-12). Selv om det har skjedd mye de siste fem årene, er ikke dette et nytt forskningstema. Det foreligger en omfattende mengde eksisterende litteratur som omhandler høyreekstremisme og forebyggingsstrategier. I

etterkant av terrorangrepene 22. juli 2011, er også internett et tema som har blitt forsket på opp mot de høyreekstreme miljøene (Sunde, 2013, s. 10). Dette gjør at vi kan benytte oss av eksisterende og oppdatert kunnskap for å drøfte vår problemstilling.

Gjennom eksisterende teori om høyreekstremisme, politiets tilstedeværelse på internett og forebygging generelt, ønsker vi å belyse muligheter og utfordringer knyttet til politiets forebyggende arbeid på internett. Dermed vil en teoretisk oppgave kunne være bedre egnet enn andre metoder til å belyse oppgavens problemstilling (Dalland, 2017, s. 51). På bakgrunn av at dette er en kompleks problemstilling, vil også en teoretisk oppgave være mest gjennomførbar både praktisk og realistisk med tanke på tid og oppgavens omfang (Dalland, 2017, s. 54).

Som vi ovenfor var inne på, er metode en fremgangsmåte og et middel for å blant annet komme frem til ny kunnskap. Med denne teoretiske oppgaven ønsker vi å belyse de mulige effektene og eventuelt manglende effektene av politiets forebyggende innsats overfor høyreekstreme ved tilstedeværelse på internett.

2.2 Litteratursøk

I arbeidet med denne oppgaven har vi søkt bredt etter litteratur knyttet til høyreekstremisme og internett. Litteraturen som er anvendt er i stor grad hentet fra internett gjennom søkemotorer som Oria, Google Scholar og Google. KO:DE og Kilden (informasjonsbaser for politiansatte) har også vært viktige kilder i oppgaven. Vi har i tillegg brukt litteratur som vi har fått fra veileder, biblioteket og pensumlisten vår.

Litteratursøket ble avgrenset til søkeord som “politiets tilstedeværelse på internett”, “PST trusselvurdering”, “høyreekstremisme på internett”, “radikalisering på internett” og “høyreekstremisme i Norge”. På denne måten fant vi blant annet Inger Marie Sundes (2013) rapport *Forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme på internett*.

Litteraturen vi har funnet gjennom litteratursøkene har dannet grunnlaget for oppbyggingen av oppgaven, samtidig som den har bidratt til å belyse problemstillingen fra ulike perspektiver.

2.3 Kildekritikk

Det å vurdere hvilke kilder man bruker og karakterisere disse kildene står sentralt når det gjelder kildekritikk (Dalland, 2017, s. 158). Gjennom arbeidet med denne oppgaven har vi i stor grad fokusert på å være kildekritiske.

I vårt arbeid har vi dermed lagt til grunn ulike kriterier for å vurdere kildene vi har tatt i bruk. For oss har det vært viktig at kildene er troverdige, holdbare og relevante for å belyse problemstillingen i oppgaven på en best mulig måte (Dalland, 2017, s. 158-159).

For å vurdere kildenes troverdighet og holdbarhet har vi fokusert på blant annet hvilke type tekster det er, hvem som har skrevet dem, når de er skrevet og hvor de er utgitt (Dalland, 2017, s. 159-160). Relevans har vi vurdert ut fra om og på hvilken måte kildene blant annet belyser problemstillingen vår (Dalland, 2017, s. 159).

En av hovedkildene i oppgaven er Tore Bjørgos (2018) *Høyreekstremisme i Norge. Utviklingstrekk, konspirasjonsteorier og forebyggingsstrategier*. Dette er en forskningsrapport utgitt av PHS Forskning ved Politihøgskolen, som er en anerkjent statlig institusjon. Rapportens redaktør er Tore Bjørgo. Han er professor og seniorforsker, og er spesialist innen blant annet terrorisme og voldelig ekstremisme (Universitetsforlaget, 2020). Professorstillingen innehar han både ved Universitet i Oslo og Politihøgskolen. Videre er han leder for et forskningssenter med fokus på høyreekstremisme som ble opprettet i 2016. (Bjørgo, 2018, s. 12). Rapporten er skrevet i 2018 som et resultat av et oppdrag fra Justis- og beredskapsdepartementet, hvor målet var å nettopp få oppdatert kunnskap om dette temaet (Bjørgo, 2018, s. 11-12). På bakgrunn av dette, har vi vurdert denne kilden som en troverdig og holdbar kilde som kan belyse problemstillingen vår på en god måte.

Forskningsrapporten tar blant annet opp tema som ytre høyres aktivitet på internett og forebygging på internett generelt. Dette er tema som står sentralt i oppgaven og belyser problemstillingen vår, og vi har på bakgrunn av dette også vurdert denne rapporten som en kilde som har relevans for arbeidet vårt (Dalland, 2017, s. 159).

Rapporten består av flere delstudier. I tillegg består den av en gjennomgang av eksisterende forskning. Det er derfor anvendt forskning som bygger på både kvalitative og kvantitative data (Dalland, 2017, s. 52). Denne hovedkilden, sammen med de andre kildene vi har anvendt, har dermed bidratt til å belyse problemstillingen vår på en relevant og pålitelig måte.

2.4 Forforståelse

Når man arbeider med et tema og belyser en problemstilling på denne måten, har man alltid med seg sine fordommer inn i arbeidet. Det er også slik at selv om man er bevisst denne utfordringen, er det nærmest umulig å ikke ha tanker om temaet (Dalland, 2017, s. 58).

Derfor er det viktig å være klar over forforståelsen sin. På denne måten er det lettere å lete etter og fremskaffe informasjon som eventuelt avkrefter egne fordommer (Dalland, 2017, s. 58).

Vi hadde ikke særlig mye kunnskap om og forståelse for dette temaet før vi startet med arbeidet. Derimot hadde vi mange tanker og oppfatninger. Informasjonen vi hadde stammet i stor grad fra media. I tillegg fikk vi noen erfaringer med radikaliserings og høyreekstremisme i praksisåret gjennom oppdrag og foredrag. Da vi startet prosessen med denne oppgaven før jul, hadde ikke dette temaet vært nevnt på skolen. Nå har derimot temaet vært oppe flere ganger i faget kriminalitetsforebyggende politiarbeid. På bakgrunn av tankene vi satt med før vi startet på oppgaven, har det vært viktig å være bevisst vår forforståelse for å få frem et nyansert, kritisk og drøftende bilde av politiets forebyggende arbeid gjennom tilstedeværelse på internett.

3. Teori

3.1 Høyreekstremisme

Høyreekstremisme er et omfattende begrep. Før det redegjøres nærmere for hva høyreekstremisme går ut på, er det naturlig å kort gå nærmere inn på hva ekstremisme er. Ekstremisme knytter seg tradisjonelt til viljen til å bruke vold som middel for å oppnå religiøse, politiske og ideologiske mål. Ekstremisme-begrepet trenger derimot ikke å omhandle denne viljen til å bruke vold. Begrepet brukes også om politiske bevegelser og ideologier som generelt avviser viktige prinsipper og kjerneverdier i samfunnet, så som prinsippet om demokrati og universelle menneskerettigheter (Bjørge, 2018, s. 16).

I forlengelsen av dette, knytter begrepet høyreekstremisme seg til flere former for politisk ekstremisme som befinner seg på ytterfløyen av den tradisjonelle, politiske høyre- venstre-aksen. Høyreekstremisme omfatter mange ulike ideologier og bevegelser som har flere fellestrekk. Disse gruppene mener blant annet at allmenne menneskerettigheter ikke gjelder og at grupper av mennesker har ulik verdi. De har gjerne også en oppfatning om at folk og

stat må anses som ett og at fremmede grupper truer dette fellesskapet. Å øve vold mot slike fiender av folkefellesskapet anses som legitimt. Et annet synspunkt som later til å være felles blant disse ideologiene og bevegelsene, er oppfatningen om at demokratiet må avvikles (Bjørgo, 2018, s. 17). Ideologier som fascisme, nazisme og religionsfiendtlige forbindes typisk med høyreekstremisme (Sultan & Steen, 2014, s. 7). Når dette finner sted på internett kan det betegnes som nettekstremisme. Det kan for eksempel være å fremme høyreekstremer ideologier og ytringer på nett (Sunde, 2013, s. 9).

3.2 Radikalisering og radikaliseringsprosessen

Ifølge regjeringens handlingsplan mot radikalisering og voldelig ekstremisme kan radikalisering defineres som “(...) en prosess der en person i økende grad aksepterer bruk av vold for å nå politiske, ideologiske eller religiøse mål” (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014, s. 7). Denne radikaliseringsprosessen kan på mange måter beskrives som en tunnel. Ved å bevege seg gjennom tunnelen kan man få et innsnevret syn med lite input fra omverden. Man kan gå fra å ikke akseptere vold til voldelig ekstremisme, altså at man bruker vold for å fremme politiske mål. Jo lenger inn i tunnelen man befinner seg, desto større aksept har man gjerne for vold som virkemiddel for å nå målet, og jo vanskeligere er det gjerne å snu. Radikaliseringsprosessen kan dermed føre til at en person blir høyreekstrem, men det trenger ikke alltid å være tilfellet. Noen stopper opp, snur og fortsetter ikke gjennom hele tunnelen (Regjeringen, 2016).

Radikaliseringsprosessen vil arte seg ulikt for hvert individ, og påvirkes av en rekke sammensatte og komplekse faktorer. Her vil både personlige faktorer og miljøet rundt personen spille en viktig rolle. Noen er spenningssøkende og involverer seg i høyreekstremer miljøer for å oppleve spenning og action (Bjørgo, 2015, s. 249). Andre er kanskje marginaliserte og derav ekskludert fra flere av samfunnets sentrale arenaer. Det å søke identitet, tilhørighet og et fellesskap i høyreekstremer miljøer blir dermed et alternativ (Plattform, u.å.a). Noen er preget av ideologiske eller kulturelle verdier som former deres måte å se samfunnet og verden på. Dette gjør at de søker miljøer hvor like meninger fremmes (Plattform, u.å.b).

Ingen av disse faktorene foregår i et vakuum. Ofte vil en sammensetning av ovennevnte momenter, i tillegg til en rekke andre, være sentrale. Generelt vil det være grunnleggende sosiale faktorer som ligger til grunn for radikalisering. Nesten all atferd, opplevelse og

tenkning vil på en eller annen måte være påvirket av sosiale faktorer (Svartdal, Teigen, Skre, Flaten, Håseth & Grindheim, 2013, s. 193). Menneskets grunnleggende behov for tilknytning, anerkjennelse og selvrealisering i interaksjon med andre mennesker er sentralt. Sosial interaksjon og mekanismene bak lever også i beste velgående på internett (Phelps, Moss & Larsen, 2017, s. 72). Disse sterke sosiale prosessene og årsakene til at mennesker radikaliseres, er viktig for politiet å ha kjennskap til for å forebygge høyreekstremisme på internett. Det er først når man kjenner til årsakene, bakgrunnene og motivene at man har mulighet til å påvirke.

3.3 Forebygging og forebygging på internett

Politi-loven § 1 annet ledd definerer politiets samfunnsoppdrag. Av bestemmelsen fremgår det at forebygging er en av politiets tre hovedroller i samfunnet (politi-loven, 1995, § 1). Det skal også være politiets primærstrategi (Politidirektoratet, 2018, s. 3). Hva ligger egentlig i begrepet forebygging?

Å forebygge innebærer “å være i forkant og forhindre at noe negativt skjer” (Lie, 2015, s. 19). Av denne definisjonen er det klart at begrepet er vidt. Det er med andre ord mye som kan falle inn under forebyggingsbegrepet. Knyttet til politiets virksomhet, handler det gjerne om forebygging av nettopp kriminalitet (Lie, 2015, s. 19). Men begrepet knytter seg ikke bare til forebygging av rene lovbrudd. Det innebærer også forebygging av antisosial atferd og atferd som assosieres med lovbrudd (Lie, 2015, s. 19).

Dette bringer oppgaven over på kjernes spørsmålet, nemlig forebygging av høyreekstremisme på internett. Som oppgaven ovenfor har vært inne på, knytter høyreekstremes bruk av internett seg i stor grad til formidling av informasjon og propaganda, men også ytringer generelt. Slik aktivitet trenger ikke å knytte seg til konkrete lovbrudd, men det anses likevel for mange som antisosial atferd og atferd som nettopp assosieres med lovbrudd.

Prinsippet om å være i forkant er dermed også sentralt når det kommer til å forebygge radikalisering og høyreekstremisme på nett. Det er viktig å kjenne til at det er de samme grunnprinsippene som gjelder ved dette fenomenet som ved generell forebygging av kriminell og annen uønsket atferd (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014, s. 13). Dermed er det i utgangspunktet de samme mekanismene som gjør seg gjeldende, men fremveksten av internett og sosiale medier som en virtuell radikaliseringsarena skaper nye utfordringer.

3.4 Politiets tilstedeværelse på internett

Et av hovedformålene til politiet er å skape trygghet i samfunnet. Dette formålet og ansvaret som er pålagt politiet gjelder like mye på internett som i samfunnet for øvrig. Internett er i dag en naturlig del av hverdagen for de aller fleste. Politiet må dermed være til stede på internett for å forebygge kriminalitet og uønsket atferd (Kripos, 2017, s. 2). Forebygging skal være politiets primærstrategi også på internett (Politidirektoratet, 2018, s. 12). I 2014 startet Kripos et prosjekt som omhandlet politiets tilstedeværelse på internett med fokus på både etterretning og forebygging. I denne forbindelse ble det opprettet en nettpatrolje (Gjelsvik & Bjørge, 2018, s. 269-270). Økt tilstedeværelse på internett er også et viktig tiltak i forbindelse med politiets målsettinger for 2025 (Politiet, 2017, s. 19). I senere tid har derfor nettpatroljen blitt etablert i stadig flere politidistrikt.

Tilstedeværelse på internett gir publikum muligheten til å nå politiet på en helt annen måte enn tidligere. Gjennom de ulike nettpatroljene får publikum mulighet til å chatte direkte med politiet. De kan spørre om råd og få veiledning, og ikke minst mulighet til å komme med informasjon og tips til politiet (Politiet, 2020). Nettpatroljen inngår i flere måter politiet kan være til stede på internett på. Det omhandler blant annet informasjonsarbeid, hvor politiet gir informasjon til publikum om ulike problemområder eller deres arbeid. Det handler videre om åpne uniformerte politioppgaver som kommunikasjon med publikum, råd og veiledning. Til sist kan det handle om skjulte politioppgaver, som tar for seg elektroniske spor knyttet til etterretning og etterforskning (Kripos, 2017, s. 6). Politiets ulike former for tilstedeværelse på internett innebærer dermed flere muligheter og utfordringer knyttet til å forebygge høyreekstremisme.

3.5 Hvorfor skal politiet forebygge høyreekstremisme på internett?

Før man ser på hvordan politiet kan forebygge høyreekstremisme på internett, må man se på hvorfor forebygging av radikaliserings til høyreekstreme miljøer ved tilstedeværelse på internett er viktig. I verste fall kan høyreekstrem aktivitet på internett føre til terrorangrep. Dette har vi dessverre eksempler på både i og utenfor Norge. Studier av Anders Behring Breiviks nettbruk etter terrorangrepene 22. juli 2011, tyder på at internett spilte en avgjørende og sentral rolle for hans radikaliserings (Ravndal, 2013, s. 125).

Branton Tarrant i New Zealand omtalte videre Breivik som sin største inspirasjon, og brukte internett til å livestream terrorangrepet på to moskéer i mars 2019 til Facebook. I august

2019 begikk Philip Manshaus et drap på sin stesøster og en terrorhandling mot Al-Noor-moskéen i Bærum. Han var inspirert og følte seg utvalgt av Tarrant via internett. Før dette hadde begge vært aktiv i høyreekstreme grupper og forum på internett. Politiet ønsker derfor å komme i forkant for å forhindre de store politiske, sosiale og menneskelige kostnadene som terrorhandlinger medfører (Bjørge, 2015, s. 242). Oppgaven skal nå se nærmere på om tilstedeværelse på internett kan være en metode for å komme i forkant og forhindre slike hendelser.

4. Drøfting

4.1 Internett som hjelpemiddel for tidlig identifisering og intervensjon

Det å tidlig identifisere utvikling av risikoatferd er en av politiets viktigste oppgaver knyttet til høyreekstreme miljøer (Lie, 2015, s. 236). Tidlig og rask intervensjon er avgjørende for å forhindre uheldig utvikling og uønskede hendelser (Lie, 2015, s. 75). Internett vil ofte være inngangsporten til et høyreekstremt miljø, men også en viktig faktor for en persons radikaliseringsprosess videre (Sunde, 2013, s. 10). Ved å være til stede på internett, får politiet mulighet til å tidlig oppdage og identifisere personer som er på vei inn i, eller allerede har blitt en del av, et høyreekstremt miljø på nett (Bjørge, 2015, s. 218). Tilstedeværelse på internett åpner også opp for at politiet kan følge med på personer som er spesielt aktiv i disse miljøene. Politiet kan da følge med på om det forekommer hatefulle ytringer, trusler eller annen høyreekstrem problematferd. Identifiseringsarbeidet åpner videre opp for at politiet kan gripe inn med andre forebyggende tiltak, mobilisere samarbeidspartnere og på denne måten forhindre at personen forsvinner lenger inn i radikaliseringsstunnelen (Gjelsvik & Bjørge, 2018, s. 271-272).

Tidlig identifisering og rask intervensjon gjennom internett kan dermed være viktig for å hindre at en uheldig utvikling ekspanderer. Likevel er dette noe som krever både kapasitet og kompetanse (Politidirektoratet, 2012, s. 6). Det at politiet har et mål om å styrke sin tilstedeværelse på internett, kan indikere at dette ikke har vært en naturlig del av politiets arbeidshverdag tidligere (Regjeringen, 2019). Det er dermed ikke en selvfølge at politidistriktene har mulighet til å bruke ønsket tid og ressurser på å være til stede på internett i en hektisk arbeidshverdag. Identifiseringsarbeidet har derfor en tendens til å bli sporadisk, og det kan av den grunn være vanskelig å følge med på en person eller et miljøets utvikling over tid (Gjelsvik & Bjørge, 2018, s. 271).

Dette er bare en av flere utfordringer knyttet til politiets forebyggende arbeid som har oppstått som følge av at den høyreekstreme aktiviteten i stor grad har flyttet seg fra gaten til internett og sosiale medier.

4.2 Det uoversiktlige internett

Da den høyreekstreme aktiviteten, herunder rekruttering, møter og konflikter, skjedde på gaten i det offentlige rom, var alt mer oversiktlig for politiet. Politiet hadde bedre kunnskap om hvem personer var og hvor de kom fra (Gjelsvik & Bjørge, 2018, s. 268). I dag, når mesteparten av aktiviteten skjer på internett og sosiale medier, blir alt mer uoversiktlig. Det er ikke lenger like tydelig og klart hvem ulike personer er og hvor de holder til (Gjelsvik & Bjørge, 2018, s. 268). Det er med andre ord lettere for personer å skjule og anonymisere identiteten sin, noe som vanskeliggjør politiets identifiseringsarbeid.

Et annet moment som kan vanskeliggjøre politiets identifiseringsarbeid, er at internett medfører at mennesker kan sitte alene og bli radikaliseret, og i verste fall planlegge terrorhandlinger. Disse personene vil det være svært utfordrende å oppdage og stoppe. Dette bidro til at personer som Breivik og Manshaus klarte å gjennomføre terrorhandlinger uten å bli stanset i forkant. Årsaken til dette er at internett gjør at man kan forberede en handling i relativ isolasjon (Bjørge, 2015, s. 231-232). Studier av Breivik sin internettaktivitet viser at han aldri diskuterte terrorplaner på internett. Hans ytringer på nettet skilte seg heller ikke fra annen høyreekstrem kommunikasjon (Ravndal, 2013, s. 114). Dette vanskeliggjør politiets arbeid med å oppdage og identifisere potensielle terrortrusler (Bjørge, 2015, s. 231-232).

Internett er videre en kilde til både informasjon, inspirasjon, samhold og tilhørighet. Disse, i utgangspunktet positive faktorene, kan bli viktige momenter for de som ønsker å spre høyreekstrem vold, hatefulle ytringer eller planlegge terrorhandlinger. Bruk av internett kan derfor være med på å gjøre informasjon mer tilgjengelig, spre denne informasjonen raskere og normalisere slike holdninger (Haanshuus, 2018, s. 174). I forlengelse av dette, bringer internett verden sammen i større grad enn før. Hendelser som skjer i andre deler av verden, fremstår som nært. Manshaus kunne derfor sitte på sitt eget rom i Norge, og fra dette rommet føle en tilknytning til Tarrant i New Zealand (Bjørge, 2015, s. 215).

4.3 Et informerende og kontaktskapende politi

Selv om internett kan bidra til å vanskeliggjøre politiets forebyggende arbeid mot det høyreekstreme miljøet, åpner det også opp for muligheter man ikke hadde tidligere. Gjennom satsningen på nettpatruljer og økt åpen tilstedeværelse på internett, har politiet mulighet til å formidle informasjon til store deler av publikum på kort tid. Politiet kan blant annet gi befolkningen informasjon om hva høyreekstremisme og radikalisering er, bekymringstegn eller risikofaktorer, konsekvenser knyttet til å delta i høyreekstreme miljøer, informasjon om hvordan man kan komme seg ut av et høyreekstremt miljø eller hvordan politiet jobber for å hindre terrorangrep (Plattform, u.å.a). Ved at politiet har en forklarende rolle hvor kommunikasjon står sterkt, kan informasjonsarbeid anses som en viktig del av politiets forebyggende arbeid (Lie, 2015, s. 194).

Tilstedeværelse på internett er viktig for å bygge en relasjon til publikum på en arena som er en stor del av livene deres. Når politiet oppleves som tilgjengelig og kontaktskapende på denne arenaen, vil det også kunne påvirke publikums trygghet og tillit til politiet (Lie, 2015, s. 194). Tilstedeværelse på internett kan dermed inngå i en lokalorientert politirolle, hvor publikum anses som en av politiets viktigste samarbeidspartnere for å identifisere og forebygge høyreekstremisme (Lie, 2015, s. 184).

Samarbeid med publikum er et viktig kjennetegn ved lokalorientert politiarbeid. Politiet ønsker å involvere publikum i det forebyggende arbeidet (Lie, 2015, s. 183-184). Informasjon til publikum på internett er en måte å involvere dem på. Dette samarbeidet kan potensielt ha flere forebyggende fordeler. Informasjon kan blant annet skape årvåkenhet i befolkningen, men også senke terskelen for å kontakte politiet. Det kan gjøre at befolkningen blir mer bevisst på fenomenet, slik at de settes i stand til å identifisere og reagere på bekymringstegn (Lomell & Skilbrei, 2017, s. 22). Det kan for eksempel føre til at en fotballtrener, lærer eller foresatt tar kontakt med politiet ved en bekymring.

Videre kan politiets informasjon og tilstedeværelse på internett påvirke personer i det høyreekstreme miljøet. En strategi politiet kan benytte er å utfordre høyreekstreme synspunkt og meninger. I Oslo politidistrikt har man blant annet hatt god erfaring med å delta i høyreekstreme diskusjonsgrupper på internett (Sunde, 2013, s. 56). Men i denne forbindelse er det viktig å være seg bevisst hvilken rolle politiet skal ha. Politiet skal ikke være et meningspoliti. Nettpatruljen fokuserer heller på å påpeke faktafeil og å gi informasjon rundt

generelle normer (Nadim, Fladmoe & Wessel-Aas, 2016, s. 135). I beste fall kan kanskje påpeking av faktafeil, informasjon rundt generelle normer og tilstedeværelse i seg selv avverge og stanse en radikaliseringsprosess eller potensielle terrorhandlinger. Noen kan bli påvirket av å få informasjon om at ytringer kan være straffbare. Andre kan bli påvirket av informasjon om at internettsider og miljøer kontrolleres eller overvåkes. Man kan også se for seg at informasjon om at PST har avverget en rekke terrorhandlinger vil føre til at noen påvirkes til å avstå fra dette (Lomell & Skilbrei, 2017, s. 22). Informasjon, ytringer og dialog fra politiets side kan dermed påvirke noen, men det gjelder likevel ikke alle (Sunde, 2013, s. 56).

4.4 Risikogruppen politiet ikke når

En viktig forutsetning for å nå ut til aktuelle personer i forebyggende øyemed, er at personen man ønsker å nå, opplever kommunikasjonen som relevant (Lie, 2015, s. 50). Dersom dette ikke er tilfellet, vil det kunne være vanskelig å nå ut til personen. Dette er gjerne en utfordring når det gjelder forebygging av høyreekstremisme på internett.

Mennesker har en tendens til å søke etter informasjon som bidrar til å opprettholde det standpunktet man allerede har (Lie, 2015, s. 68). Dette gjelder også personer med radikale holdninger. Man leter bevisst etter informasjon som samsvarer med egne holdninger. Informasjon formidlet av politiet med den hensikt å forebygge høyreekstremisme, samsvarer sjeldent med høyreekstremes egne holdninger. Det er da lett for at denne informasjonen ikke oppleves som relevant for dem.

Et annet perspektiv i denne sammenheng er at informasjon som er god og relevant kan virke mot sin hensikt, i den forstand at vedkommende bare står sterkere på sitt (Lie, 2015, s. 66). Den personlige friheten står sterkt. Forsøker man å endre holdningen til noen, kan dette oppleves som en trussel mot denne, noe som igjen kan medføre at vedkommende stritter imot (Lie, 2015, s. 68). Dette medfører at det vil kunne være en utfordring i det forebyggende arbeidet å nå ut til og påvirke de personene som kanskje har størst behov for innspill fra utenforstående, nemlig personer med radikale holdninger.

Samtidig, som vi ovenfor har vært inne på, er bruk av internett med på å gjøre informasjon mer tilgjengelig, normalisere høyreekstreme holdninger og spre denne informasjonen raskere (Haanshuus, 2018, s. 174). Det er i tillegg mye lettere å finne likesinnede på internett enn i dagliglivet (Bjørge & Gjelsvik, 2018, s. 31). Alle disse faktorene er sammen med på å gjøre

det enda vanskeligere for politiet å nå ut til og påvirke de personene som har størst behov for innspill fra utenforstående. Et spørsmål man i forlengelsen av dette kan stille seg, er om politiets tilstedeværelse på internett i hovedsak kun når ut til personer som uansett ikke står i fare for å bli radikalisert til høyreekstreme miljøer.

Dette kan være en utfordring for politiet, men det må ikke nødvendigvis være det. På bakgrunn av utfordringene knyttet til å nå ut til personer med radikale holdninger, er politiet avhengig av at deres tilstedeværelse på internett har andre virkninger. Politiet må sørge for å nå ut til andre personer enn bare risikogruppene.

4.5 Et tilgjengelig politi

Den store muligheten til å forebygge høyreekstremisme ved tilstedeværelse på internett ligger muligens i befolkningen rundt. I tillegg til å involvere befolkningen gjennom informasjonsarbeid, kan tilstedeværelse på internett gjøre politiet mer tilgjengelig for tips fra publikum. Den tilgjengeligheten politiet portretterer gjennom tilstedeværelse på internett kan, som tidligere nevnt, øke befolkningens tillit til politiet. Politiet er avhengig av tillit for å kunne motta informasjon (Lie, 2015, s. 200). Ofte vil det være venner eller familie som fanger opp at en person har høyreekstreme holdninger, er i en radikaliseringsprosess eller har kontakt med et slikt miljø (Gjelsvik & Bjørgo, 2018, s. 242). Politiet er derfor avhengig av at publikum har tillit til dem, slik at de melder fra om dette (Gjelsvik & Bjørgo, 2018, s. 271).

En person som vurderer å gi informasjon til politiet, må føle at det er verdt tiden og anstrengelsen det tar (Lie, 2015, s. 201). Ofte kan man i tillegg være usikker på om man bør varsle politiet om sine bekymringer i det hele tatt (Lie, 2015, s. 200). Familie eller venner har kanskje kjennskap til høyreekstreme personer eller terrorintensjoner, men ender av ulike grunner opp med å ikke varsle politiet. De kan for eksempel være usikker på politiets håndtering av informasjonen eller frykte negative konsekvenser (PST, 2020, s. 3-4). Da kan det føles både tryggere og mindre anstrengende og tidkrevende å stille spørsmål til politiet via en facebook-chat, kontra å møte opp på en politistasjon.

Med bakgrunn i at politiet er avhengig av publikums tips, er kanskje noe av det viktigste politiet gjør for å forebygge høyreekstremisme på internett å være tilgjengelig for kontakt ved en bekymring (Gjelsvik & Bjørgo, 2018, s. 270-271). Dette må også ses i sammenheng med mulighetene som ligger i politiets informasjonsarbeid på internett. Tilgjengelighet, i

kombinasjon med den forklarende politirollen, kan være med på å redusere usikkerhet og øke publikums motivasjon for å tipse politiet (Lie, 2015, s. 194).

Det at mennesker rundt oppdager og melder fra til politiet og at politiet driver forebyggende arbeid ved tilstedeværelse på internett, kan medføre flere utfordringer for politiet. I det følgende skal det redegjøres nærmere for noen av disse, nemlig hurtig spredning, forflytning og krypterte og lukkede forum.

4.6 Hurtig spredning, forflytning og krypterte og lukkede forum

Det har ovenfor blitt nevnt hvordan høyreekstreme bruker internett for spredning av informasjon og propaganda. Internett og sosiale medier er en plattform som flittig brukes til spredning av propaganda og innvandringsfiendtlige ytringer blant høyreekstreme (PST, 2020, s. 17). Spredningen skjer samtidig veldig raskt (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014, s. 9). Denne hurtige spredningen medfører utfordringer for politiet. Det er vanskelig for politiet å være til stede og få med seg alt som skjer til enhver tid, og det er umulig å være overalt hele tiden (Haanshuus, 2018, s. 148).

Et annet fenomen som vanskeliggjør den forebyggende innsatsen til politiet er forflytning. Forflytning er et begrep som brukes i forbindelse med kriminalitetsforebyggende politiarbeid. Begrepet går ut på at når det settes inn tiltak på et bestemt sted for å unngå lovbrudd, forflytter disse lovbruddene seg fra dette stedet til et annet, hvor det ikke er satt inn tilsvarende tiltak (Lie, 2015, s. 255). Det handler med andre ord om at kriminalitet forflytter seg fra et sted til et annet. Som vi ovenfor har vært inne på, er ikke høyreekstrem aktivitet i seg selv likestilt med kriminalitet. Vi snakker dermed ikke automatisk om "lovbrudd" og "kriminalitet" i denne sammenheng. Begrepet forflytning kan derimot brukes for å forklare et liknende fenomen som er påvist når det gjelder høyreekstrem aktivitet på internett. Forskning viser at enkelte høyreekstreme forflytter seg fra ett medium til et annet som følge av at disse mediene innfører strengere retningslinjer knyttet til blant annet rasisme og hatefulle ytringer (Haanshuus, 2018, s. 175). Ved at politiet er åpent til stede på ulike steder på internett med det formål å forebygge, kan man dermed risikere at høyreekstreme bare forflytter aktiviteten sin til et annet sted på internett.

Dette fører oss over på en annen utfordring knyttet til politiets forebyggende innsats på internett, nemlig at stadig mer høyreekstrem aktivitet foregår på krypterte og lukkede forum (PST, 2020, s. 19). Når det innføres strengere retningslinjer på de åpne mediene og forumene,

er det naturlig at høyreekstreme flytter aktiviteten sin til sider som ikke er tilgjengelige og åpne for alle. At kommunikasjon og aktivitet foregår på steder som ikke er åpne for politiet er en utfordring i seg selv. Som Nadim, Fladmoe og Wessel-Aas poengterer: “når nettekstremismen presses ned i det skjulte, blir også kunnskapsgrunnlaget for å forstå fenomenet og for å jobbe forebyggende dårligere” (Nadim, Fladmoe & Wessel-Aas, 2016, s. 146).

Det knytter seg flere utfordringer til at høyreekstreme beveger seg over i krypterte og lukkede forum som utenforstående og politiet i utgangspunktet ikke har tilgang til. Her skal det redegjøres for en av disse, nemlig effekten av såkalte ekkokamre. Begrepet ekkokammer kan defineres som “(...) en situasjon hvor informasjon, ideer eller oppfatninger blir forsterket gjennom repetert kommunikasjon innenfor en avgrenset gruppe” (Næss & Tørdal, 2017).

Når aktiviteten forflyttes til krypterte og lukkede forum som andre ikke har tilgang til, fører dette til at personer med radikale holdninger kun kommuniserer med personer som har samme holdninger som en selv, såkalte likesinnede (Haanshuus, 2018, s. 153). På disse lukkede nettstedene kommer ikke motstemmene til. Det gis ikke spillerom for disse, og de blir derfor aldri hørt (PST, 2020, s. 19). Diskusjonene og kommunikasjonen på disse sidene får med andre ord et monologisk preg (Døving & Emberland, 2018, s. 223). Personer med radikale holdninger blir ikke, i disse ekkokamrene, utfordret på meningene sine. Meningene blir bare bekreftet, noe som videre kan føre til at deres oppfatninger ender opp med å bli forsterket (Bjørge & Gjelsvik, 2018, s. 31).

Den hurtige spredningen av informasjon og propaganda, kombinert med krypterte og lukkede forum og ekkokammereffekten, medfører store utfordringer for politiet i forebyggende øyemed. For å gjøre en forebyggende innsats må politiet også være til stede på disse nettstedene. Dette bringer oss over i politiets siste form for tilstedeværelse, nemlig skjult tilstedeværelse.

4.7 Skjult tilstedeværelse som hjelpemiddel

Skjult tilstedeværelse er sentralt for at politiet skal kunne ha innsikt i høyreekstrem aktivitet på lukkede forum. Slik tilstedeværelse omtales i datakrimstrategien som “digital spaning, infiltrasjon og provokasjon (...) og bør kunne benyttes til informasjonsinnhenting for forebygging og etterforskning” (Politidirektoratet, 2014, s. 77). Dette kan innebære at politiet tar i bruk den alminnelige handlefrihet ved å være til stede og observere hva som foregår på

internett, uten å tilkjenne seg som politi. Dette vil typisk være i facebook-grupper, åpne forum, kommentarfelt eller annen informasjon som ligger åpent på internett. Det kan også innebære bruk av både lovfestede og ulovfestede skjulte metoder. Her kan blant annet krypterte og lukkede forum inngå (Sunde, 2019, s. 601).

Når det gjelder potensielle terrorhandlinger, åpner dette opp for flere muligheter i det forebyggende arbeidet knyttet til høyreekstremisme på internett. Bruk av inngripende skjulte metoder, lovfestede og ulovfestede, for å forebygge og avverge terrorhandlinger er en av disse. I og med at høyreekstreme miljøer kommuniserer kryptert, må politiet ha metoder for å fange opp og forebygge dette. Blant annet ble dataavlesning innført som ny metode i 2016 for å møte et slikt behov. Kryptering i høyreekstreme miljøer ble da brukt som et av flere argument fra PST (Bjørnland, 2016). Innføringen og bruk av slike metoder er et viktig hjelpemiddel for å forebygge høyreekstremisme på internett. Det er her verd å nevne at det er kun PST som har hjemmel til skjult metodebruk i slikt forebyggende øyemed (Politi-loven, 1995, § 17 d). Politiet får på denne måten tilgang til informasjon og kunnskap om de høyreekstreme miljøene som de ellers ikke ville fått tilgang til (Bjørnland, 2016).

For å forebygge høyreekstremisme på internett trenger politiet kunnskap om atferd, holdninger og handlinger som truer samfunnets trygghet (Politidirektoratet, 2014, s. 12). Denne kunnskapen kan innhentes via etterretning. Etterretning er en viktig del av politiets åpne eller skjulte tilstedeværelse på internett, og kan defineres som "(...) en styrt prosess, bestående av systematisk innsamling, analyse og vurdering av informasjon om personer, grupper og fenomener for å danne grunnlag for beslutninger" (Politidirektoratet, 2014, s. 18). Beslutningsstøtten som etterretning gir, gjør at politiet kan iverksette gode forebyggende tiltak som forhindrer uønsket utvikling blant det høyreekstreme miljøet (Politidirektoratet, 2014, s. 53).

Kunnskap er dermed sentralt for å forebygge høyreekstremisme på internett. Politiet må både ha kunnskap om radikaliseringsprosessen og høyreekstremisme, men også om hva som skjer på internett og hvordan høyreekstreme personer bruker internett åpent og lukket. Innhenting av slik kunnskap henger tett sammen med politiets ideal om å arbeide kunnskapsbasert (Lie, 2015, s. 312). Både åpen og skjult tilstedeværelse på internett vil dermed kunne være en viktig måte å innhente kunnskap om fenomenet på. Spørsmålet er hvor langt politiet kan gå for å innhente slik kunnskap. Her er det flere faktorer som setter begrensninger for politiet. Personvern, inngrepshjemler og menneskerettigheter er noen av

disse. En helt sentral menneskerett er ytringsfriheten. Et interessant og sentralt spørsmål for den videre fremstillingen er derfor: når kan denne kunnskapsinnhentingene gå på bekostning av ytringsfriheten?

4.8 Ytringsfriheten som begrensning

Politiet får mye kunnskap om høyreekstreme miljøer og personer gjennom ytringer, informasjon og propaganda på åpne eller lukkede forum på internett. Som følge av dette, kommer man ikke unna ytringsfriheten når man er inne på temaet forebygging av høyreekstremisme på internett.

Ytringsfriheten er en helt sentral rettighet som i norsk rett er vernet av Grunnloven § 100. Internasjonalt er ytringsfriheten vernet av blant annet EMK art. 10 (Strand & Larsen, 2015, s. 159-160). Ytringsfriheten som rettighet beskytter “alle menneskers frihet til å ha meninger og til å gi uttrykk for det de mener, i den formen de ønsker” (Strand & Larsen, 2015, s. 160). Ytringene kan være både skriftlige og muntlige, og også handlinger omfattes (Strand & Larsen, 2015, s. 160). Alle typer ytringer er vernet av ytringsfriheten. Det betyr at også ytringer som for eksempel er krenkende, rasistiske, fordomsfulle og støtende kan fremsettes (Strand & Larsen, 2015, s. 160).

Ytringsfriheten som grunnleggende rettighet skaper mange problemstillinger og gråsoner når det gjelder politiets forebyggende innsats overfor høyreekstreme på internett (Runhovde & Skjevraak, 2018, s. 192). Som nevnt tidligere i denne oppgaven, knytter høyreekstremes bruk av internett seg i stor grad til formidling av informasjon og propaganda, men også generelle ytringer. Det fremgår blant annet av politiloven § 1 at en av hovedoppgavene til politiet er å fremme borgernes rettssikkerhet (politiloven, 1995, § 1). I dette ligger det at politiet har en plikt til å tilrettelegge for slike ytringer. Samtidig har politiet en plikt til å avdekke og stanse straffbare forhold, herunder blant annet ulovlige ytringer (politiloven, 1995, § 2). Det er viktig å huske at det ikke er straffbart å ha ekstreme eller radikale holdninger og synspunkt. Det fremgår av dette at det finnes en grense og gråsoner mellom lovlige og ulovlige ytringer som politiet i det forebyggende arbeidet på internett må forholde seg til.

Hvor går denne grensen? Når kan politiet gripe inn, og hvordan skal dette struktureres slik at inngrepet ikke går på bekostning av grunnleggende menneskerettigheter som ytringsfriheten? Det er ikke mulig å gi et klart svar på dette spørsmålet. Vurderingen av denne grensegangen er vanskelig, og må bero på en konkret vurdering basert på skjønn i hvert enkelt tilfelle (Lie,

2015, s. 238). Ytringens karakter og betydning er momenter som blant annet må vurderes (Strand & Larsen, 2015, s. 162). Liv Finstad omtaler slike dilemma som det konfliktfylte politiarbeid. På den ene siden er politiet demokratiets beskytter og skal verne om ytringsfriheten som et viktig demokratisk prinsipp. På den andre siden kan politiets arbeid og inngrep for å forebygge høyreekstremisme true denne demokratiske verdien (Finstad, 2014, s. 229). På denne måten er ytringsfriheten enda en faktor som kan komme inn og sette begrensninger for politiets forebyggende innsats på internett, og det er viktig at politiet er bevisst på denne problemstillingen.

4.9 Er tilstedeværelse på internett tilstrekkelig for å forebygge radikaliserings?

Et spørsmål som i den videre fremstillingen er interessant å stille seg, er om disse mulighetene knyttet til å forebygge høyreekstremisme ved tilstedeværelse på internett er nok i seg selv. Kan politiet forebygge høyreekstremisme ved å være til stede på internett?

Det er her naturlig å trekke et skille mellom avdekking og forebygging. Avdekking og forebygging er begrep som ofte brukes sammen. Det snakkes for eksempel mye om å avdekke og forebygge radikaliserings og høyreekstremisme (Gjelsvik & Bjørge, 2018, s. 273). Disse begrepene er gjensidig avhengig av hverandre når vi snakker om forebygging, men det er likevel sentralt å dra et skille mellom disse to begrepene.

Som vi ovenfor har redegjort for, handler forebygging om å være i forkant og forhindre at noe negativt skjer. Avdekking forstås, derimot, av de fleste som det å oppdage og finne ut av noe som allerede har skjedd. Skal man forebygge, altså være i forkant og forhindre at noe negativt skjer, holder det ikke å bare oppdage og stadfeste at problemene finnes. Man må gjøre ytterligere tiltak etter at man har avdekket problemene. Forskning presiserer dette ved å trekke frem ulike faktorer som er avgjørende for å hindre utvikling av kriminalitet. Første steg er avdekking. Deretter må man, på bakgrunn av det man har avdekket, sette inn målrettede og tilpassede tiltak (Runhovde & Skjevrak, 2018, s. 64).

Det kan diskuteres hvorvidt de mulighetene og tiltakene som er redegjort for i denne oppgaven er avdekkende eller forebyggende. Vi har blant annet vært inne på informasjonsformidling på internett. Med informasjonsformidling kan man i noen tilfeller oppnå at man påvirker personer i høyreekstreme miljøer ved å blant annet utfordre høyreekstreme meninger, noe som i beste fall kan avverge eller stanse en

radikaliseringsprosess eller potensielle terrorhandlinger. På denne måten kan det kanskje påstås at informasjonsformidling kan ha en forebyggende effekt i seg selv.

Derimot gjelder trolig ikke dette alle muligheter og tiltak som gjør seg gjeldende via internett. Flere av disse innebærer at man bare avdekker problemene. Man oppdager og identifiserer personer som utvikler risikoatferd, man får informasjon fra befolkningen som følge av informasjonsarbeid og man er skjult til stede for å oppdage uønsket aktivitet. Man identifiserer og stadfester dermed at problemene er der, men man gjør ikke konkrete tiltak for å gjøre noe med disse problemene. Hvilke konsekvenser har så dette for politiets forebyggende innsats på internett overfor høyreekstreme?

For å nå formålet med politiets tilstedeværelse på internett overfor høyreekstreme, nemlig å begrense muligheten for potensielle terrorhandlinger, må man gjøre noe med røttene til disse problemene. Man må identifisere årsakene til at personer radikaliseres (Lie, 2015, s. 75). Internett vil her kun inngå som en av mange faktorer (Ravndal, 2013, s. 113). Årsakene er ofte så komplekse og sammensatte at politiet ikke vil kunne fange opp disse kun gjennom tilstedeværelse på internett. For å kunne gjøre noe med det som avdekkes på internett, problemene, må man sette inn målrettede og tilpassede tiltak (Runhovde & Skjevraak, 2018, s. 64). Personorienterte forebyggende tiltak er her sentralt.

4.10 Personorienterte forebyggende tiltak

Personorienterte tiltak baserer seg nettopp på disse bakenforliggende årsakene som ikke avdekkes på internett. Politidirektoratet skriver at personorienterte tiltak fokuserer på "(...) samfunnsmessige, miljøbaserte og individbaserte årsaker til kriminalitet. Målet er enten å påvirke potensielle gjerningspersoners holdninger slik at risikoen for utvikling av antisosial og kriminell atferd reduseres, eller å påvirke samfunnsmessige forhold som fremmer kriminalitet" (Lie, 2015, s. 75). Dette viser til kompleksiteten som kreves av tiltak som er nødvendig for å forebygge høyreekstremisme på internett.

Tiltakene må derfor være mangfoldige (Lie, 2015, s. 75). Forebyggende samtaler som bekymringssamtale, avklaringssamtale eller advarende samtale i regi av politiet har vist seg å ha nokså god forebyggende effekt opp imot høyreekstreme miljøer (Bjørge & Gjelsvik, 2018, s. 34). Derimot kan ikke politiet løse disse problemene alene. Det er avgjørende at man også inngår et tverretatlig og tverrfaglig samarbeid for å kunne ta tak i røttene til problemet (Gjelsvik & Bjørge, 2018, s. 271). Det at man henter personen ut fra internett og inn under

politiets og andre aktørers forebyggende tiltak er dermed avgjørende for å forebygge høyreekstremisme.

5. Avslutning

I denne oppgaven har vi sett nærmere på fenomenet høyreekstremisme på internett, og hvordan politiet kan forebygge dette ved å være til stede der denne aktiviteten utspiller seg, nemlig på internett. Vi har gått nærmere inn på hvilke muligheter og utfordringer politiets forebyggende innsats overfor høyreekstremer ved ulike typer tilstedeværelse på internett kan føre med seg. Som vi har drøftet, finnes det flere ulike muligheter og utfordringer. Det finnes først og fremst muligheter knyttet til oppdagelse og identifisering av personer som utvikler risikoatferd, herunder blant annet ytringer. Videre finnes det muligheter knyttet til informasjonsarbeid, hvor politiet kan formidle informasjon til befolkningen og dermed bygge relasjoner. Dette kan igjen føre til at befolkningen generelt blir mer årvåken, og selv er i stand til å identifisere, oppdage og formidle informasjon til politiet. Det knytter seg også flere muligheter til skjult tilstedeværelse. Men, som vi også har redegjort for, knytter det seg like mange utfordringer til disse mulighetene.

En av de kanskje mest fremtredende utfordringene knytter seg til skillet mellom avdekking og forebygging. Mye av politiets forebyggende innsats på internett handler i stor grad om avdekking av problemene. Men avdekking er ikke det samme som forebygging. Det er ikke nok å oppdage og stadfeste at problemene finnes for å oppnå en forebyggende effekt.

Årsakene til at personer radikaliseres og at høyreekstrem aktivitet vokser frem er komplekse og sammensatte. Som følge av dette, er ikke politiet i stand til å håndtere og forebygge alle disse problemene på internett alene. For å oppnå en forebyggende effekt er politiet avhengig av å ta tak i de problemene man avdekker på internett gjennom personorienterte målrettede og tilpassede tiltak. Her spiller tverretattlig og tverrfaglig samarbeid en avgjørende rolle.

På denne måten kan man kanskje si at politiets tilstedeværelse på internett i seg selv er mer symbolsk enn en effektiv forebyggingsstrategi. Holmberg skiller blant annet mellom instrumentelle og rituelle handlinger. Rituelle handlinger er, i motsetning til instrumentelle, symbolske handlinger som ikke nødvendigvis tar hensyn til effektivitet (Holmberg, 1999, s. 206). De rituelle handlingene handler om å skape ulike inntrykk hos publikum og samfunnet (Holmberg, 1999, s. 204). Politiet skaper et inntrykk av at de er til stede, forebygger og bekjemper kriminalitet på internett.

Selv om politiets tilstedeværelse på internett muligens kan anses som en mer symbolsk tilstedeværelse, betyr ikke det at dette ikke er viktig. Politiets symbolske innsats kan være av vesentlig betydning for publikum og deres trygghet (Holmberg, 1999, s. 205). Det er viktig for befolkningen å vite at politiet tar radikaliserings og potensielle terrorhandlinger på største alvor, og at politiet står i posisjon til å bekjempe slik atferd og beskytte samfunnets borgere. Det er samtidig viktig at høyreekstremer miljøer opplever at det er en risiko også på internett for at ulovlig og uakseptabel atferd blir oppdaget av politiet.

Likevel må man kanskje erkjenne at det er lite politiet har å stille opp med ved kun å være til stede på internett for å forebygge høyreekstremer aktivitet. For å oppnå en god forebyggende effekt på denne arenaen er man avhengig av å gå fra online til offline.

Når det er sagt, er vi fortsatt i en tidlig fase når det gjelder politiets forebyggende innsats på internett. Vi vil gjennom de neste årene få erfaringer som vil bidra til å utforme og utvikle denne innsatsen ytterligere (Gjelsvik & Bjørge, 2018, s. 271).

6. Referanser

- Bjørgero, T. (2015). *Forebygging av kriminalitet*. Oslo: Universitetsforlaget
- Bjørgero, T. (2018). Introduksjon til rapporten. I T. Bjørgero (Red.), *Høyreekstremisme i Norge: Utviklingstrekk, konspirasjonsteorier og forebyggingsstrategier* (PHS Forskning 2018/4) (s. 11-23). Hentet fra <https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/bitstream/handle/11250/2568904/hoyreekstremisme.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Bjørgero, T. & Gjelsvik, I. M. (2018). Utvikling og utbredelse av høyreekstremisme i Norge. I T. Bjørgero (Red.), *Høyreekstremisme i Norge: Utviklingstrekk, konspirasjonsteorier og forebyggingsstrategier* (PHS Forskning 2018/4) (s. 27-144). Hentet fra <https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/bitstream/handle/11250/2568904/hoyreekstremisme.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Bjørnland, B. (2016, 8. april). Nye politimetoder. Hentet fra <https://www.pst.no/alle-artikler/innlegg/nye-politimetoder/>
- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving* (6. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Døving, C. A. & Emberland, T. (2018). Konspirasjonsteorier i det ytterliggående høyrelandskapet i Norge. I T. Bjørgero (Red.), *Høyreekstremisme i Norge: Utviklingstrekk, konspirasjonsteorier og forebyggingsstrategier* (PHS Forskning 2018/4) (s. 179-232). Hentet fra <https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/bitstream/handle/11250/2568904/hoyreekstremisme.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Finstad, L. (2014). Det konfliktfylte politiarbeidet. I P. Larsson, H. O. I. Gundhus & R. Granér (Red.), *Innføring i politivitenskap* (s. 229-254). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Gjelsvik, I. M. & Bjørgero, T. (2018). Politiets virkemidler og rolle i forebygging av høyreekstremisme. I T. Bjørgero (Red.), *Høyreekstremisme i Norge: Utviklingstrekk, konspirasjonsteorier og forebyggingsstrategier* (PHS Forskning 2018/4) (s. 235-276). Hentet fra <https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/bitstream/handle/11250/2568904/hoyreekstremisme.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- Granér, R. & Kronkvist, O. (2014). Kontroll av og i politiorganisasjonen. I P. Larsson, H. O. I. Gundhus & R. Granér (Red.), *Innføring i politivitenskap* (s. 53-78). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Haanshuus, B. P. (2018). Fra gata til data? Ytre høyres aktivisme på internett og sosiale medier. I T. Bjørge (Red.), *Høyreekstremisme i Norge: Utviklingstrekk, konspirasjonsteorier og forebyggingsstrategier* (PHS Forskning 2018/4) (s. 147-175). Hentet fra <https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/bitstream/handle/11250/2568904/hoyreekstremisme.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Holmberg, L. (1999). *Politiets skøn i retts sosiologisk belysning* (Doktoravhandling). Københavns Universitet, København.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2014). *Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/6d84d5d6c6df47b38f5e2b989347fc49/handlingsplan-mot-radikaliserings-og-voldelig-ekstremisme_2014.pdf
- Kripos. (2017). *Etablering av tilstedeværelse på internett*. Oslo: Kripos.
- Lie, E. M. (2015). *I forkant. Kriminalitetsforebyggende politiarbeid* (2. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Lomell, H. M. & Skilbrei, M.-L. (2017). Hva er kriminologi? I H. M. Lomell & M.-L. Skilbrei (Red.), *Kriminologi* (s. 11-27). Oslo: Universitetsforlaget.
- Nadim, M., Fladmoe, A. & Aas, J. W-. (2016). *Hatefulle ytringer på internett. Omfang, forebygging og juridiske grenser* (Rapport 2016/17). Hentet fra https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2442451/Rapport_17_2016_web_03-2018.pdf?sequence=6&isAllowed=y
- Næss, M. L. & Tørdal, R. M. (2017, 9. november). Over til personlige medier 2000-2020. Hentet fra <https://ndla.no/nb/subjects/subject:14/topic:1:185588/topic:1:185591/resource:1:72573>
- Phelps, J. M., Moss, S. M. & Larsen, N. M. L. (2017). Sosial interaksjon. I J. M. Phelps, N. M. L. Larsen & M. Singh (Red.), *Kommunikasjon og konflikthåndtering i operativt politiarbeid: Sosialpsykologiske perspektiver* (s. 71-110). Oslo: Universitetsforlaget.
- Plattform. (u.å.a). Kort innføring: Høyreekstremisme. Hentet 1. mars 2020 fra <https://www.plattform.no/hoeyreradikalisering/>

- Plattform. (u.å.b). Risikofaktorer. Hentet 1. mars 2020 fra <https://www.plattform.no/artikler/risikofaktorer-for-radikalisering/>
- Politidirektoratet. (2012). *Politiet i det digitale samfunnet. En arbeidsgrupperapport om: elektroniske spor, IKT-kriminalitet og politiarbeid på internett*. Hentet fra <https://medlem.ntl.no/Content/103500/cache=20122109105334/Politiet%20i%20det%20digitale%20samfunn%20juli%202012.pdf>
- Politidirektoratet. (2014a). *Datakrimstrategien*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/4d2ba37bf2ae4cc9ac39afdf20a2f41b/datakrimstrategi_2015.pdf
- Politidirektoratet. (2014b). *Etterretningsdoktrine for politiet*. Hentet fra <https://www.politiet.no/globalassets/05-om-oss/03-strategier-og-planer/etterretningsdoktrine.pdf>
- Politidirektoratet. (2018). *Kriminalitetsforebygging som politiets primærstrategi 2018-2020. Politiet mot 2025 - delstrategi*. Hentet fra <https://www.politiet.no/globalassets/05-om-oss/03-strategier-og-planer/kriminalitetsforebygging-politiets-primarstrategi.pdf>
- Politiet. (2017). *Politiet mot 2025*. Hentet fra <https://www.politiet.no/globalassets/05-om-oss/03-strategier-og-planer/politiet-mot-2025---politiets-virksomhetsstrategi.pdf>
- Politiet. (u.å.). *Politiets nettpatrolje*. Hentet 28. februar 2020 fra <https://www.politiet.no/rad/trygg-nettbruk/politiets-nettpatrolje/#undefined>
- Politiets sikkerhetstjeneste (PST). (2019). *Trusselvurdering 2019*. Hentet fra <https://www.pst.no/globalassets/artikler/trusselvurderinger/psts-trusselvurdering-2019.pdf>
- Politiets sikkerhetstjeneste (PST). (2020a). *Nasjonal trusselvurdering 2020*. Hentet fra https://www.pst.no/globalassets/artikler/utgivelser/2020/pst_trusselvurdering_2020.pdf
- Politiets sikkerhetstjeneste (PST). (2020b). *Hvordan avverges terrorangrep? Den sentrale enhet*. Hentet fra <https://pst.no/globalassets/artikler/utgivelser/2020/hvordan-avverges-terrorangrep.pdf>
- Politielloven. (1995). Lov om politiet (LOV-1995-08-04-53). Hentet fra <https://lovdata.no/lov/1995-08-04-53>
- Ravndal, J. A. (2013). Kasusstudium 2: Anders Behring Breiviks bruk av Internett og sosiale medier. I I. M. Sunde (Red.), *Forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme på internett* (PHS Forskning 2013/1) (s. 113-125). Hentet fra <https://phs.brage.unit.no/phs->

[xlnui/bitstream/handle/11250/175110/forebygging_av_radikalisering.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://www.regjeringen.no/no/sub/radikalisering/forebygging_av_radikalisering.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Regjeringen. (2016, 3. mars). Radikaliseringsprosessen. Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/no/sub/radikalisering/veileder/begreper-ord-og-uttrykk/radikaliseringstunnellen/id2399043/>

Regjeringen. (2016, 9. september). Nye regler om dataavlesing trer i kraft. Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/nye-regler-om-dataavlesing-trer-i-kraft/id2510826/>

Regjeringen. (2019, 13. august). Politiets oppgaver i arbeidet mot radikalisering og voldelig ekstremisme. Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/no/sub/radikalisering/politiet/id663871/>

Runhovde, S. R. & Skjevraak, P. E. (2018). *Kriminalitetsforebygging på norsk - en kunnskapsoversikt*. Oslo: PHS Forskning.

Strand, V. B. & Larsen, K. M. (2015). *Menneskerettigheter i et nøtteskall*. Oslo: Gyldendal Juridisk.

Sultan, S. & Steen, R. B. (2014). *Høyreekstremisme i Norge - trender og utvikling*. Hentet fra

https://antirasistisk.no/wp-content/uploads/2014/08/Høyreekstremisme-i-Norge-trender-og-utvikling-Web.pdf?fbclid=IwAR1O0s5WIICkPTvWepvyvASYIQZQs2dA7i8_3CNNVlrox9p2IfUh0VFKbG8

Sunde, I. M. (2013a). Sammendrag. I I. M. Sunde (Red.), *Forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme på internett* (PHS Forskning 2013/1) (s. 9-11). Hentet fra

https://phs.brage.unit.no/phs-xlnui/bitstream/handle/11250/175110/forebygging_av_radikalisering.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sunde, I. M. (2013b). Terror- og ekstremismeforskning. I I. M. Sunde (Red.), *Forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme på internett* (PHS Forskning 2013/1) (s. 45-60). Hentet fra

https://phs.brage.unit.no/phs-xlnui/bitstream/handle/11250/175110/forebygging_av_radikalisering.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sunde, I. M. (2019). Patruljering på internett. I K. E. Sæther, K. Kvande, R. Torgersen & U. Stridbeck (Red.), *Straff & frihet: Til vern om den liberale rettsstat. Festskrift til Tor-Aksel Busch* (s. 597-608). Oslo: Gyldendal Juridisk.

Svartdal, F., Teigen, K. H., Skre, I., Flaten, M. A., Håseth, K. & Grindheim, E. (2013).

Innføring i psykologi. Kommentarhefte (utg. 3). Oslo: NKI Forlaget.

Universitetsforlaget. (u.å.). Tore Bjørge. Hentet 26. februar 2020 fra

https://www.universitetsforlaget.no/Tore_Bjorge